

Kuusamo 2019

**Uuttuniemen ranta-asemakaavan
arkeologinen inventointi**

Jaana Itäpalo 12.2.2020

KESKI-POHJANMAAN ARKEOLOGIAPALVELU

Tiivistelmä

Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu suoritti arkeologisen inventoinnin Kuusamon Uttuniemen ranta-asemakaavan alueella. Kohdealue sijaitsee Kuusamon keskustasta n. 8,5 luoteeseen Oivanginjärven kaakkoisrannalla. Inventointialue oli n. 14 ha. Siltä tunnettiin ennen inventointia kivikautinen asumuspainanne kohteessa Palokangas S.

Maastotyön suoritti FM Jaana Itäpalo 14.7.2019 1 kenttätyöpäivän aikana. Työn tilaaja on KimmoKaava Tmi.

Inventoinnissa löytyi 6 kuopan muodostama kuopparyhmä, joista ainakin yksi on todennäköisimmin pyyntikuoppa. Entuudestaan tunnetun *Palokangas S* kohteen tulkinta jäi avoimeksi.

Sisällysluettelo

S.

1. Perustiedot.....	3
2. Lähtökohdat ja menetelmät.....	3
2.1. Tutkimushistoria.....	4
2.2. Menetelmä.....	4
3. Maisema, topografia ja geologia.....	5
4. Alueen maankäytön historiaa	7
5. Tulokset.....	9
6. Kohdelista.....	9
7 Yleiskartta.....	10
8. Kohdetiedot.....	10
9. Aineistoluettelo.....	13

1. Perustiedot

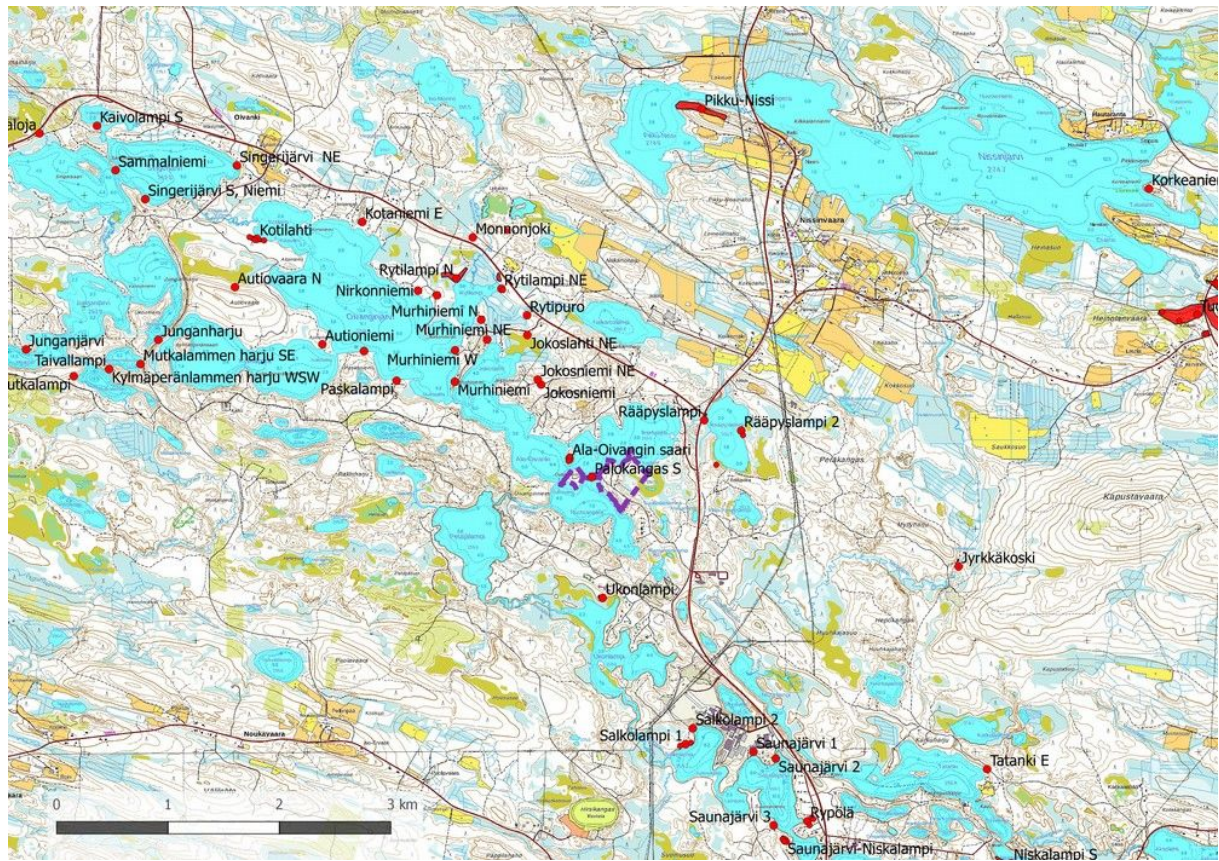
Selvitysalue: Uttuniemen ranta-asemakaava, n. 14 ha
Tilaajat: KimmoKaava Tmi
Laji: osainventointi
Kenttätyöaika: 14.7.2019 1 kenttätyöpäivä
Karttanumerot: TM35-lehtijako MML S5421L, S5243R (mk 1:20000)
vanha yleislehtijako MML 452211, 452402 (mk 1:20000)
Korkeus: n. 260-270m mpy
Koordinaattijärjestelmä: ETRS-TM35 FIN -tasokoordinaatisto
Aiemmat löydöt: -
Aiemmat tutkimukset: 1998 Jalo Alakärppä ja Jari Okkonen, inventointi, Palokangas S

Kaavan yleissijainti merkitty vihreällä ympyrällä. Taustakartat Mml 7/2019.
Arkeologiset kohteet punaisina pisteinä Museoviraston rekisteriportaalin mukaan.

2. Lähtökohdat ja menetelmät

Kuusamossa on käynnistetty Uttuniemen ranta-asemakaavan suunnittelutyö. Tähän liittyen sillä tehtiin arkeologinen inventointi kesällä 2019. Suunnittelualueelta tunnettiin ennen inventointia kivikauteen ajoitettu asumuspainanne kohteessa Palokangas S. Lähialueilta alle 2 kilometrin etäisyydeltä tunnetaan mm. useita pyyntikuoppakohteita sekä kivikautisia asuinpaikkoja.

Lähtötilanne ennen inventointia. Arkeologiset kohteet merkitty punaisina ympyröinä ja alueina. Kohteet keskittyvät harjulle vesistöjen läheisyyteen. Taustakartat Mml 7/2019.

2.1. Tutkimushistoria

Kuusamossa on tehty koko kuntaa koskeva perusinventointi vuonna 1999 (Mika Sarkkinen, Pohjois-Pohjanmaan liitto, Pohjois-Pohjanmaan museo ja Museovirasto). Lähialueella on inventoitu vuonna 2005 Ukonlammen ranta-asetmakaavan muutosalue ja vuonna 2012 Jokoslahden ranta-asetmakaava (Mika Sarkkinen 2012, Pohjois-Pohjanmaan museo). Laajempia arkeologisia selvityksiä on tehty vuonna 2002 liittyen Rukan osayleiskaavan laadintaan (Antti Krapu, Oulun yliopisto), ja vuonna 2010 inventoitiin Kuusamo-Ruka välialue (Sami Viljanmaa, Osuuskunta Aura). Viimeksi lähistöllä tehtiin inventointi vuonna 2019 liittyen Junganharjun ranta-asetmakaavan muutokseen ja laajennukseen (Hans-Peter Schulz ja Jaana Itäpalo, Keski-Pohjanmaan Arkeologiapalvelu). Lisäksi lähialueilla on tehty useita yksittäisten kohteiden tarkastuksia lähinnä Pohjois-Pohjanmaan museon toimesta (Mika Sarkkinen).

2.2. Menetelmä

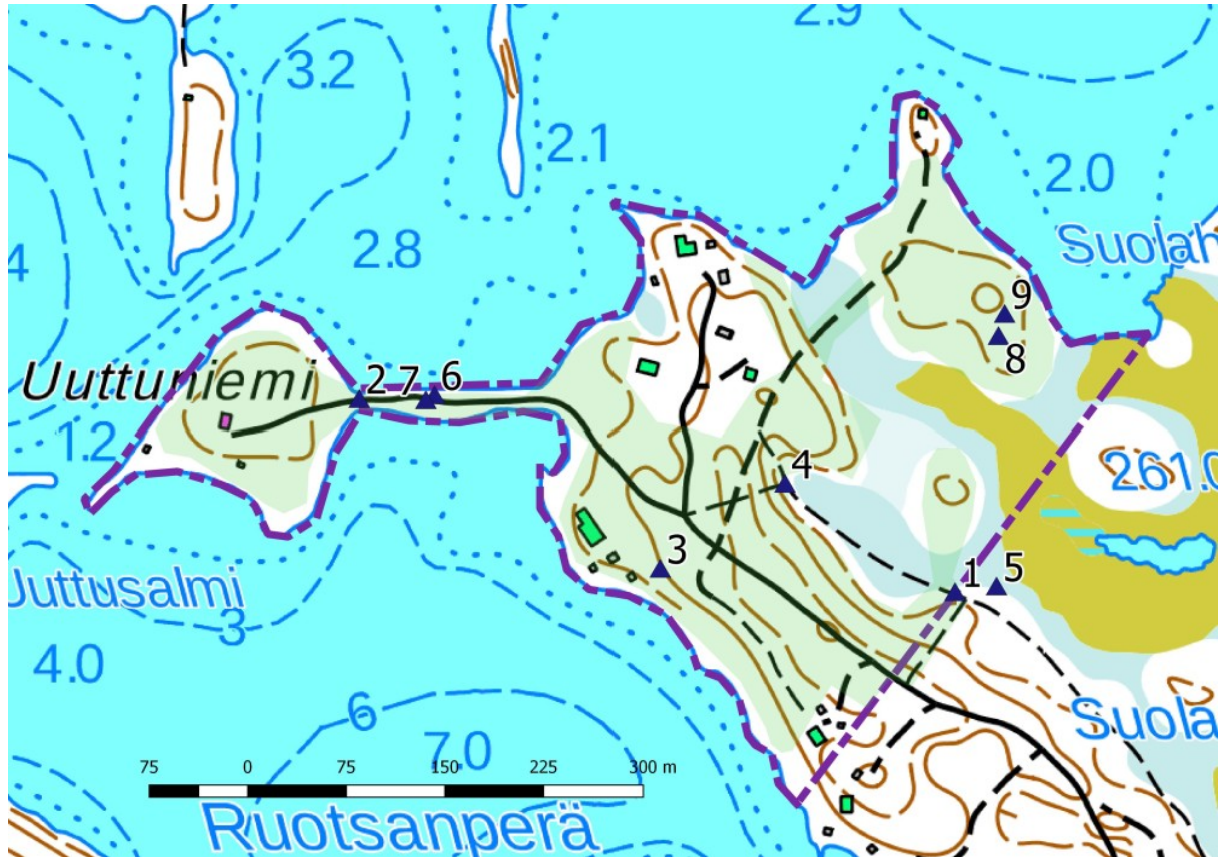
Selvitys ja maastoinventointi perustuivat alueella ja lähistöllä tehtyjen aiempien arkeologisten selvitysten tuloksiin, Museoviraston arkeologisista kohteista ylläpitämään digitaaliseen tietokantaan, Maanmittauslaitoksen maaperäkarttoihin, korkeusmalliin, korkeusprofiiliin, ortokuvii ja laserkeilausaineistoon. Asutushistorian pääpiirteet ja historialliset elinkeinot sekä maankäyttöä selvitettiin 1800-luvun-1900-luvun alkupuolen yleiskarttaesitysten ja kirjallisuuden avulla, vanhimpien vuosien 1966-67 peruskarttojen avulla arvioitiin lähihistoriassa tapahtuneen maankäytön vaikutuksia ympäristöön.

Koko kaavan alue inventoitiin, jo rakennetut alueet sekä itäosassa tasaiset suot ja rämeet katsottiin yleispiirteisesti. Maaperän koostumusta ja kulttuurikerrosten esiintymistä selvitettiin lähinnä kairaamalla.

3. Maisema topografia ja geologia

Alue on ollut Balttian jääjärven peittämää tai sijainnut aivan sen reunalla. Alue on pääosin kuivaa kumpuilevaa mäntykangasta ja se sijaitsee laajalla kaakkois-luodesuuntaisella supra-akvaattisella harjujaksolla. Korkeusvaihtelut ovat selviä, mutta erityisen jyrkkiä maaston kohtia ei esiinny. Länsiosassa on Uuttuniemi ja siihen liittyvä kapea matala kangas. Maaperä on hiekkaa ja paikoin soraa, itäosa on suureksi osaksi myös taissa rämettä ja suota. Rannat ovat myös paikoin rämettä. Alueella sijaitsee useita vapaa-ajan kiinteistöjä.

Inventoidut alueet ja valokuvauspaikat.

2. Metsätie Uuttuniemelle.

3. Ruotsanperän koillisrantaa, kuva kaakkoon.

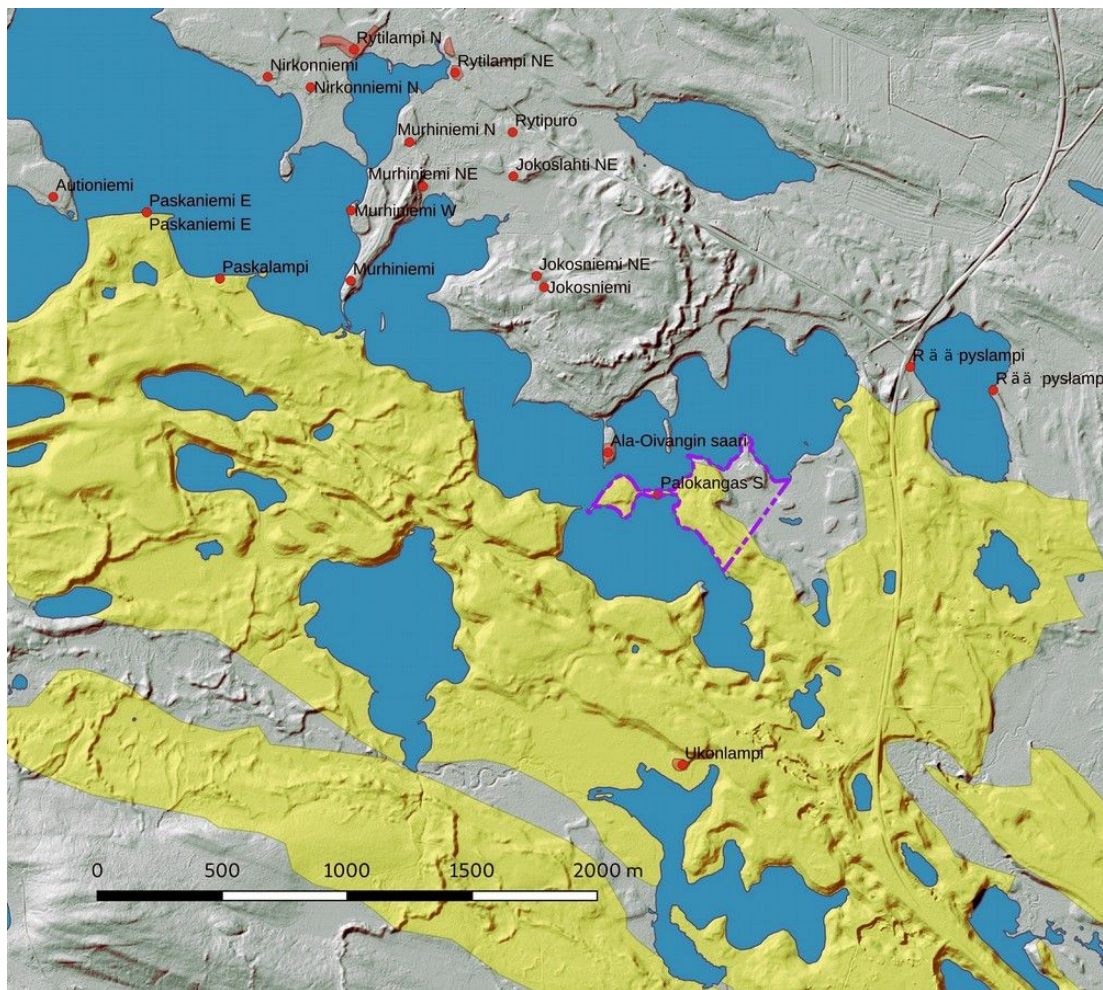
4. Purettu ilmasähkölinja itään.

5. Suota kaavan itäosan tuntumassa.

Suunnittelualue ortokuvalla, tausta-aineisto Mml (7/2019). Kaavan alueelta tunnettu Palokangas S ja pohjoispuolella Ala-Oivangin saari ovat kivikautisia asuinpaikkoja.

Kaava ja sen lähialutta sekä tunnetut arkeologiset kohteet vinovalovarjosterasteria vasten 2 m DEM. Harjut ja hiekka-alueet keltaisena. Tausta-aineistot MML (7/2019) ja <http://www.syke.fi/avoindata>.

4. Alueen maankäytön historiaa

Alue sijaitsee kokonaan korkeimman rannan yläpuolella hiekkaharjulla. Lähialueelta samalta harjulta tunnetaan runsaasti muinaisjäännöksiä, lähinnä kivikautisia asuinpaikkoja, joilla esiintyy mm. asumuspainanteita ja usein tyypillisiä asuinpaikan merkkejä, kuten kvartseja ja palaneita kiviä. Toinen alueen yleinen muinaisjäännytystyyppi on pyyntikuopat, joita on tiedossa alle kilometrin etäisyydeltä ainakin kahdesta kohteesta. Lisäksi lähistöllä sijaitsee useita tarkemmin määrittelemättömiä kuoppakohteita. Metalliesinelöytöjä tai varmoja metallikauden kohteita ei toistaiseksi lähistöltä tunneta.

Kohdealueella ei ole sijainnut historiallista asutusta, mikä johtunee alueen karusta maaperästä. Oivangin kylän kiinteä historiallisista lähteistä tunnettu asutus on melko myöhäistä perua, 1700-luvun alkupuolella asutusta oli vain Singerjärven koillispuolella (Kuusamon historia 1, s. 778-780). Hieman yli kilometri luoteeseen sijaitsevasta Murhiniemestä on säilynyt tarinoita, jotka voivat viitata jossakin Oivangin alueella olleeseen läpinkylään. Alue on vanhastaan voimakasta poronhoitoaluetta.

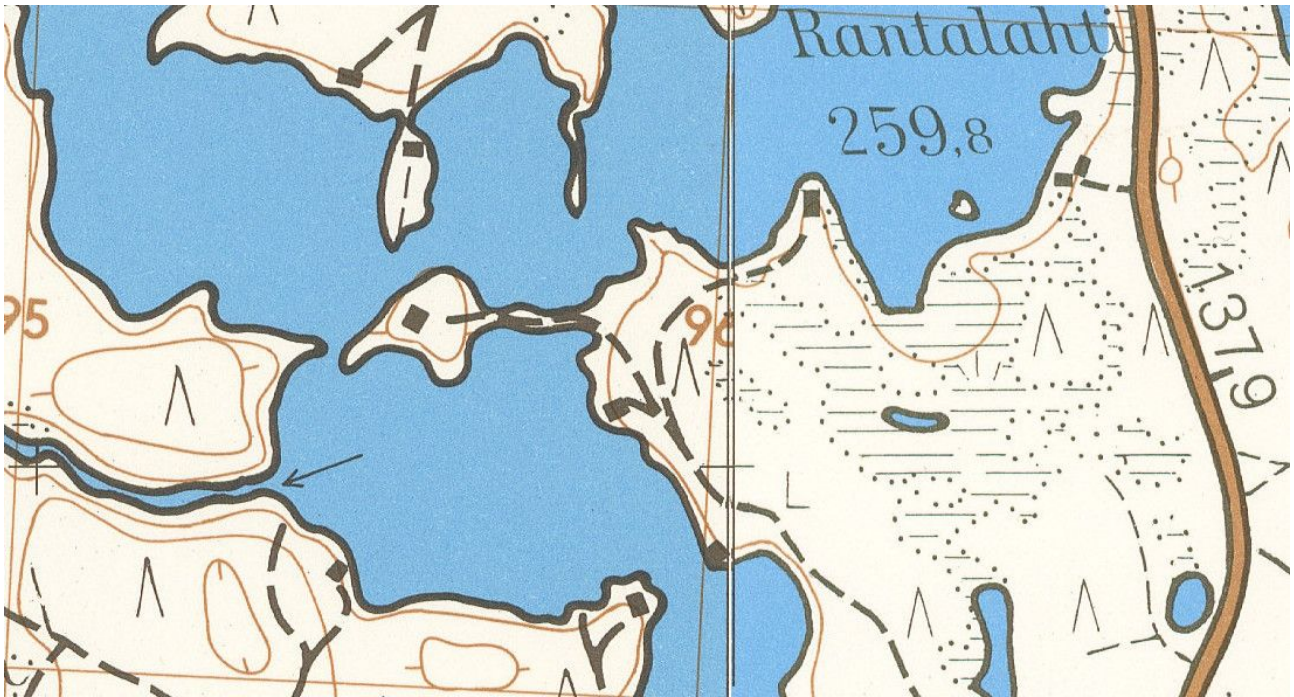
Kuusamosta tunnetaan useista kohteista II maailmansodanaikaisia puolustusvarustusten jäänteitä. Kohdealueesta n. 800 pohjoisluoteeseen sijaitsee Jokosniemen puolustusvarustus, missä on mm. eri käytössä olleiden rakennusten perustuksia.

Ote vuoden 1872 Kuusamon pitäjänkartasta, missä on kuvattu tiet ja myös pienemmät kulkuväylät sekä asutus yleispiirteisesti. Pitäjänkartat, KA, MHA, lab. 5.

Ote 1800-luvun loppupuolella laaditusta Kuusamon kartasta, jolle on merkitty tiestöä, talot ja torpat sekä vesistöjä. Kartta: Arkistolaitoksen digitaaliarkisto, Karta öfver de för byalagen provisionell afrödade marker Kuusamo socken af Uleåborgs län
Kartta: Digitaaliarkisto, <http://digi.narc.fi/digi/view.ka?kuid=46300776> .

Otteet vuosien 1967 ja 1968 peruskartoista. Kohdealueella sijaitti rakennuksia samoilla paikoilla kuin nykyäänkin. Kartat: <http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

5. Tulokset

Inventoinnissa löytyi kuopparyhmä, jonka kuopista ainakin yksi on tulkittavissa pyyntikuopaksi. Entuudestaan tunnettu kohde Palokangas S lienee ainakin osittain tuhoutunut.

12.2.2020

Jaana Itäpalo

Jaana Itäpalo

6. Kohdelista

Nimi	typpi	tarkenne	ajoitus	lkm	sivu
Muinaisjäännöskohteet					
1 Palokangas S	asuinpaikat	asumuspainanteet	esihistoriallinen	1	10
2 Suolahti	työ- ja valmistuspaikat	maakuopat	ajottamaton	6	12

7. Yleiskartta

Kohteet: 1. Palokangas S, kivikautinen asuinpaikka 2. Suolahti, maakuoppia.

8. Kohdetiedot

1. Palokangas S

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri	305010202	TM35-lehtijako	S5243R
Laji	Kiinteä muinaisjäänös	Vanha yleislehtijako	452211
Tyyppi	Asuinpaikat	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7325467.901 I: 595555.551
Tyypin tarkenne	asumuspainanteet	N2000	n. 260 m
Lukumäärä	1	laajuus	-
Ajoitus yleinen	ajoittamaton	Koordinaattiselite	Aiempi tieto
Ajoitustarkenne		Etäisyystieto	Kuusamon keskustasta n. 9 km luoteeseen
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi
Aiemmat tutkimukset	1998 Jalo Alakärppä ja Jari Okkonen, inventointi	Aiemmat löydöt	-

Maastotiedot: Oivanginjärven kaakkoisrannalla kapealla hiekkakannaksella, joka yhdistää Uuttuniemen Ala-Oivangin itärantaan. Kannas on matala ja ranta loivaa. Alueella kasvaa harvaa varttunutta mäntypuustoa. Kannaksella kulkee mökkitie Uuttuniemellä sijaitsevalla vapaa-ajan asunnolle. Kohde sijaitsee mökkitien eteläpuolella.

Kuvaus: rekisteriportaali: Palokankaasta etelään olevan Uuttuniemen ja järven itärannan yhdistävän kapean kannaksen keskiosassa n. 20 m rannasta. Paikalla on kaksiosainen asuinpainanne, jonka ala on n. 4 x 7 m ja syvyys n. 60 cm. Painanteesta on tavattu hiiltä.

2019: Kuvatun mukaista 60 cm syvää. painannetta ei voinut erottaa paikalla, kylläkin pienempiä painannekohtia. Kohde on ilmeisesti ainakin osittain tuhoutunut jossakin vaiheessa. Kohdekoordinaateista n. 15 m länteen on vanha pintakasvillisuuden peittämä n. 50 cm syvä hiekkakuoppa. Kannaksella kulkevaa mökkitietä on parannettu muualta tuodulla soralla.

Ehdotus suojavyöhykkeeksi: piste, sm-merkintä.

Koordinaattien osoittamalla kohdalla ei erottunut selvää painannetta, kuva etelään.

Hiekanottokuoppa 15 m kohdekoordinaateista länteen, kuva lounaaseen.

Palokangas S.

2. Suolahti

Rekisteritiedot		Paikkatiedot	
Mj-rekisteri		TM35-lehtijako	S5243R
Laji	Kiinteä muinaisjäänös	Vanha yleislehtijako	452402
Tyyppi	maarakenteet	Koordinaatit ETRS-TM35FIN	P: 7325516.67 I: 595967.934
Tyypin tarkenne	maakuopat (pyyntikuopat)	N2000	n. 262,50 m
Lukumäärä	6	laajuus	-
Ajoitus yleinen	ajoittamaton	Koordinaattiselite	Eteläisin kuoppa
Ajoitustarkenne		Etäisyystieto	Kuusamon keskustasta n. 9 km luoteeseen
Inventointilöydöt		Inventointimenetelmät	Pintahavainnointi, kairaus
Aiemmat tutkimukset	-	Aiemmat löydöt	-

alakohteet, koordinaatit

tyyppi, C, 50	x, N, 11, 3	y, N, 11, 3
maakuoppa	595926,877	7325573,395
maakuoppa	595973,256	7325548,415
maakuoppa	595967,934	7325516,670
maakuoppa	595966,138	7325524,194
maakuoppa	595960,327	7325521,655
maakuoppa	595940,532	7325541,064

Maastotiedot: Oivanginjärven kaakkoisrannalla ja Suolahden louhaisrannalla. Paikka on maaperältään hiekkaa olevaa pieni mäki, joka etelässä ja lännessä rajautuu suohon ja rämeeseen, pohjois- ja itärinte laskevat järvelle. Alueen puusto on nuorta mäntymetsää.

Kuvaus: Mäen korkeimman kohdan tuntumassa on 6 pyöreähköä tai soikeaa kuoppaa, jotka ovat n. 1,5-2,5 m halkaisijoiltaan ja n. 40-70 cm syviä. Eteläisin kuoppa on suurin ja siinä on melko jyrkät reunat, sen kairauksessa tuli hieman hiiltä. Yhden kuopan päältä on

ajettu metsäkoneella. Ainakin eteläisin kuoppa on tulkittavissa todennäköisimmin pyyntikuopaksi. Pienempien kuoppien tarkoitus jäi hieman epäselväksi.

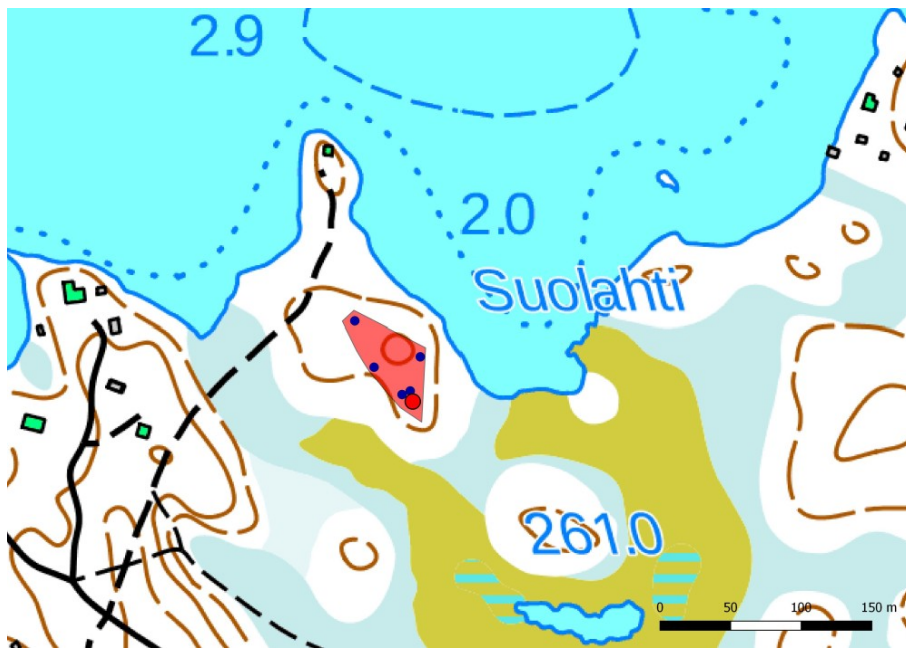
Ehdotus suojavyöhykkeeksi: alue, sm-merkintä.

Eteläisin kuoppa luoteeseen.

Yksi pienemmistä muodoltaan soikea kuoppa, jonka päältä on ajettu metsäkoneella.

Suolahti, rajausta ja kohdekoordinaatit punaisena, alakohteet sinisenä ympyränä.

9. Aineistoluettelo

Digitaalinen aineisto

Geologian tutkimuskeskus,
<http://gtkdata.gtk.fi/Maankamara/index.html>

Kansallisarkiston digitaaliarkisto, <http://digi.narc.fi/digi/dosearch.ka?o=0>

Maanmittauslaitos, avoimien aineistojen tiedostopalvelu,
<https://tiedostopalvelu.maanmittauslaitos.fi/tp/kartta>
<http://vanhatpainetutkartat.maanmittauslaitos.fi/>

Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna, arkeologiset kohteet ja kulttuuriympäristön tutkimusraportit
arkeologia, <https://www.kyppi.fi/palveluikkuna/portti/read/asp/default.aspx>

Vanha kartta, <https://expo.oscapps.jyu.fi/s/vanhakartta/page/etusivu>

Kirjallisuus:

Ervasti Seppo, Kuusamon historia 1. 1978.

Johansson Peter, Jääjärvet. Pohjois-Suomen maaperä (Johansson, P. ja Kujansuu, R. toim.). Geologian tutkimuskeskus. 2005.

Kortesalmi Juhani, Kuusamon talonpoikaiselämä 1670-1970. 1975.